

Dacă pasiunea pentru artă și educarea gustului estetic reprezintă un mod de viață suficient

Băncuță V. Iuliana

Când îl descrie pe Adrian Leverkühn, Thomas Mann vorbește despre el ca despre un spirit pasional, care pune în slujba muzicii întreaga sa ființă, timpul și energia sa. Tot astfel când este descrisă personalitatea lui Paganini, a lui Beethoven, a lui Michelangelo sau Van Gogh. Scriitorii care au fost fascinați de personalitățile artistice au conturat portrete interesante ale acestora. Arta lor era rezultatul unei căutări și al unui zădărniciu interior care seamănă cu o mare în furtună. Marile opere de artă sunt însuflețite de spiritul artiștilor care le au creat. Este neîndoielnic că pentru acești oameni, pasiunea pentru artă a fost un mod de viață. Nu știm dacă și suficient. Marii creatori de artă au fost adesea vizionari, mistici, uneori profund religioși. Acest fapt reiese și din temele operelor lor, dar și din tipul de viață pe care au dus-o. Bach nu ar fi putut crea muzica sa fără puternice sentimente religioase și nici Michelangelo nu ar fi putut picta Capela Sixtină dacă nu ar fi avut credință în Dumnezeu.

Acesta problemă a suficienței este însă una delicată. Marii creatori de artă nu au fost niciodată mulțumiți. Operele lor, rezultatul unor căutări profunde, a unui efort uriaș și laborios nu i-au mulțumit pe deplin.

În abordarea problematicii date vom analiza succint două puncte de vedere asupra esteticului, cel al lui Kierkegaard și al lui Wittgenstein.

Contribuția pe care o aduce **Søren Kierkegaard** la înțelegerea existenței umane, la atitudinea pe care trebuie să o aibă omul în fața lui Dumnezeu și la redefinirea unor concepte teologice și filosofice este remarcabilă. Cel mai impresionant aspect privind teoriile sale despre stadiile existențiale pe drumul vieții este acela că a și trăit o mare parte din ideile pe care la va așterne pe hârtie, altfel spus, întreaga operă pe care a creat-o s-a născut dintr-o profundă pasiune pentru înțelegerea existenței umane. Fiecare om se află într-un stadiu de existență, numite de el estetic, etic și religios.

Acestea nu sunt expuse întâmplător, iar ordinea lor este foarte importantă pentru înțelegerea gândirii kierkegaardiene, cu atât mai mult cu cât trecerea dintr-un stadiu într-altul nu este una rațională (adică, nu se poate ca cineva să calculeze scrupulos ce ar câștiga dacă ar trece dintr-un stadiu într-altul, și care ar fi conjunctura favorabilă să-i înlesnească acest lucru), ci se face printr-un „salt” existențial, salt ce are o natură indeterminată și nu este nici o știință care să ne arate natura și originea acestui salt. Totodată, saltul existențial are și menirea de a accentua „însemnătatea veșnică a clipei” și conștientizarea opțiunilor pe care le face omul. Dacă în stadiul estetic, „insul” trăiește și dorește clipa, pentru clipă, în stadiul etic, individul ține cont de continuitatea timpului, și i se conformează, iar în stadiul religios, care este și cel mai important, omul trăiește și se raportează numai la existența transcendentă, la Dumnezeu.

Însă, nu toți oamenii ajung în stadiul religios, ci o bună parte se mulțumesc să trăiască în stadiul estetic, pierzându-și viața cu nimicuri și hrănindu-și doar pornirile instinctuale. Omul care trăiește estetic, este cel care fructifică la maxim plăcerea clipei, iar principiul după care se ghidează un astfel de om în viață este acela de a „gusta deplin din nectarul vieții”. Dorința de a trăi clipa este dată și de faptul că momentele de plăcere intensă pe care le dă viața sunt așa de rare, încât, omul ce trăiește în

această sferă estetică a vieții nu pregetă la a-și înfăptui fanteziile. Splendoarea, divinul esteticului constă tocmai în a nu te atașa decât de ceea ce este frumos.

Însă arta nu este surprinderea a ceea ce numim stadiul estetic, deși în înțelegerea gustului artistic este important să facem această trecere în revistă a esteticului kierkegaardian. Arta este impregnată adesea de dimensiunea tragică, specifică stadiului religios. De pildă, pictura apare adesea pentru marii creatori ca modalitate de a exprima sentimentul că ești pe lume și nu aparții acestei lumi.

Plecând de la aprecierile kantiene privind judecata de gust, judecată a facultății de judecare estetică, **Wittgenstein** își propune să analizeze o serie de expresii care se înscriu în ceea ce numim apreciere estetică, gustul estetic. Există criterii obiective pentru gust? Una și aceeași expresie poate avea surse diferite, poate aparține artei sau domeniului culinar. Pot analiza cu aceeași expresie (care exprimă plăcerea) o bucată muzicală și o mâncare bună. A face o judecată estetică, spune Wittgenstein înseamnă a face aprecieri potrivit unor reguli, iar atunci când învățăm regulile, judecata devine din ce în ce mai rafinată. Cuvinte ca „încântător”, „frumos”, „delicat” sunt mai întâi folosite ca interjecții, apoi ele sunt foarte rar folosite și de multe ori lipsesc din comentariile esteticienilor. Foarte adesea Wittgenstein folosește o metaforă a croitorului pentru a desemna tipul de acțiune pe care o presupune aprecierea estetică: un critic de artă, un om care apreciază estetic o operă este asemenea unui croitor. Un croitor este un specialist, croiește bine, el nu zice: „Așa e frumos, așa trebuie făcut acest costum” (Așa trebuie pictat acest tablou sau așa trebuie interpretată această piesă muzicală), nu, el este un om care croiește bine și pur și simplu este mulțumit. El este cel care știe când să se poarte reverele mai largi sau hainele mai strâmte și faptul că haina este croită astfel îl face pe el mulțumit. „Operele de artă le pot clasifica astfel: la unele mă uit de jos, iar la altele mă uit de sus”, și perspectiva este de fiecare dată alta. Cuvintele pe care le numim expresii ale judecății estetice joacă un rol foarte complicat, dar foarte bine determinat în ceea ce numim cultura unei epoci. A descrie folosirea lor sau a descrie ce se înțelege printr-un gust cultivat, înseamnă a descrie o cultură. De aceea, este foarte importantă judecata estetică. Ceea ce ne nemulțumește din punct de vedere estetic presupune un de ce, o explicație și nu o cauză.

Estetica nu este știință, nu în felul în care este fizica, psihologia sau mecanica, adică nu caută să înțeleagă felul în care funcționează un mecanism, opera de artă nu este un mecanism și nici creatorul ei nu este parte a unui mecanism. Dar, spune Wittgenstein, este foarte importantă totuși corectitudinea într-o apreciere. “Nu interjecțiile pe care le folosește cineva arată că el este un cunoscător (al artei), ci felul cum alege, selectează etc. O apreciere trebuie făcută în cunoștință de cauză. „Dar în cazul unei catedrale gotice (sau al unei simfonii de Beethoven) nu vorbim despre corectitudine. Ceea ce facem atunci când o apreciem nu este să o găsim pur și simplu conformă cu o regulă. Ea este ceva cu totul diferit. Întregul joc de limbaj pe care îl presupune aceasta este ceva cu totul diferit.”

Revenind la metafora croitorului, Wittgenstein spune: cum arăt că un costum îmi place? Prin aceea că îl port des, îmi place să fiu văzut îmbrăcat în el etc. În ceea ce numim artă se manifestă persoana care posedă capacitatea de a judeca.

A analiza opera de artă înseamnă a avea acces la un set de reprezentări care sunt ale unui acord între specialiști. Pentru că pictura și arta în general este cea care a influențat reprezentarea despre lume și nu invers. Răsăriturile de soare și marinele pictate au făcut oamenii să le vadă și aieveau. Dar mai întâi ele au fost văzute de un pictor care le-a așternut pe pânză. Apoi și alți oameni au văzut ca el.

A avea pasiune pentru artă înseamnă a intra în acel tip de experiență în care se revelează ceva ce nu a mai fost văzut și înțeles de nimeni. Vizibilitatea presupune o tehnică pe care artistul o descoperă sau o învață de la alții. Apoi opera devine filtrul tuturor. Ea este supusa aprecierilor critice, ea este la îndemâna judecății estetice. A fi educat în spiritul artei înseamnă a avea acces la această lume de prim ordin a artistului, de care omul care nu are acces la artă nu are cunoștință. Educarea gustului estetic este un mod de a complica, lărgi, îmbogăți universul perceptibil, înseamnă deschiderea unor ochi suplimentari.

În elaborarea eseului, cuvântul cel mai dificil ni s-a părut « suficient ». El duce spre o cantitate, spre un cât. Efectul aprecierii estetice trebuie să fie mulțumirea. O operă de artă este frumoasă dacă ea mă mulțumește. Deasemnea, este la fel de adevărat că, dacă sunt nemulțumit, poate să nu fie din pricina operei de artă. Inovatorii în domniul artistic au nemulțumit pe mulți la început, unii au obosit, s-au contrariat, s-au înspăimântat chiar.

În concluzie, putem spune că pasiunea pentru artă și educarea gustului estetic constituie și nu un mod de viață suficient. Există diverse tipologii umane: artistul, sfântul, boemul, moralistul etc. Pentru artist, cu siguranță nu există altă cale decât opera. Fără culori, fără muzică, fără dans, artistul se ofilește, se îmbolnăvește, moare. Pentru artist, creația este viață.

Bibliografie :

- Alois Riegl - *Istoria artei ca istorie a stilurilor*, Editura Meridiane, București, 1998
- Benedetto Croce - *Estetica*, vol. Istorie, Editura Moldova, 1996
- Daniel Bâlbă- *Receptarea în România a unui gânditor danez* , Retragerea comunicatorului - <http://reviste.ulbsibiu.ro>
- Søren Kierkegaard - *Scrisoare către un prieten*, Editura Mașina de scris, București, 1997
- Søren Kierkegaard - *Frică și cutremur*, Editura Humanitas, București, 2002
- Ludwig Wittgenstein - *Lecții și convorbiri despre estetică, psihologie și credință religioasă*, Editura Humanitas, București, 1993

Elevă: Bancuță V. Iuliana, Liceul Teoretic „N. Iorga” Botoșani

Profesor îndrumător: Lemny Marilena Speranța